

Anmälan mot Gällivare tingsrätt m.fl. med anledning av handläggningstiden i ett tvistemål

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 13 april 2005, framförde AA klagomål mot Gällivare tingsrätts handläggning av ett tvistemål. Han anförde bl.a. att målet hade anhängiggjorts vid dåvarande Bodens tingsrätt under år 1998 men att det ännu inte var avgjort.

Utredning

Dagboksbladen i Bodens tingsrätts mål T 207-98 och det till Gällivare tingsrätt överflyttade målet T 78-02 infordrades och granskades. Vidare inhämtades domen i målet som meddelades den 12 maj 2005.

Ärendet remitterades till tingsrätten för upplysningar och yttrande över handläggningstiden i målet. Tingsrätten (lagmannen BB) inkom med ett yttrande vari bl.a. följande anfördes (upplysningar angående domstolarnas handläggning, se bilaga).

Synpunkter

Ang. handläggningen vid Bodens tingsrätt

Handläggningen av målet synes inte ha drivits med tillbörlig kraft; bland annat dröjde det över ett år innan domstolen höll det första sammanträdet i målet. En förklaring till detta kan emellertid vara att svarandepartens ombud, advokaten CC, våren 1999 drabbades av ohälsa och blev sjukskriven i september samma år; han har därefter arbetat endast några dagar på sin förutvarande arbetsplats och är alltså sjukskriven. En ytterligare förklaring kan vara att rådmannen DD, den domare som inledningsvis handlade målet, till följd av ryggbesvär var sjukskriven under några månader 2001, varvid t.f. lagmannen EE (nuvarande rådmän i Luleå tingsrätt) tidvis var ensam domare på tingsrätten. – DD lämnade domarbanan kort efter omorganisationen 2002 och är nu verksam som advokat i Boden.

Ang. handläggningen vid Gällivare tingsrätt

Problemen med ohälsa hos domare som skulle handlägga målet fortsatte tyvärr sedan målet hade överlämnats till Gällivare tingsrätt och förvärrades även.

Vid tiden för omorganisationen i januari 2002 bestod tingsrätten av lagmannen FF och tre rådmän. FF, på vilkens rotel målet hade lottats, avled emellertid hastigt i

april 2002 och i juni samma år blev en av rådmännen sjukskriven för cancer; hon har därefter inte återkommit i tjänst och är numera sjukpensionerad.

Situationen i tingsrätten hösten 2002 var således den att bemanningen på domarsidan bestod av endast två rådmän. Sedan det misslyckats att tillsätta den vakanta anställningen som lagman åtog jag mig att, vid sidan av min anställning som lagman i Luleå tingsrätt, upprätthålla anställningen som lagman i Gällivare tingsrätt; jag förordnades av regeringen att göra detta fr.o.m. den 1 april 2003. Jag fördelade därvid – inledningsvis – min arbetstid på så sätt att 60 % hänfördes till Luleå tingsrätt och 40 % till Gällivare tingsrätt och jag kom att tjänstgöra i Gällivare två dagar per vecka.

Sommaren 2003 uppmärksammade jag att en av de två kvarvarande rådmännen inte orkade med sitt arbete och han blev sjukskriven i september; han återkom i tjänst först hösten 2004. Tingsrättens ordinarie domarpersonal var således härefter endast jag och en rådmän; min arbetstid fördelades då med 50 procent på vardera domstolen. Därutöver hade domstolen tillfälliga förstärkningar i form av pensionerade domare samt fiskaler.

I mars 2004 blev den ende kvarvarande rådmannen sjukskriven för bland annat hjärtproblem; även han återkom i tjänst först hösten 2004. Den ende ordinarie domaren i tingsrätten var således härefter jag, nu med 60 procent för Gällivare tingsrätt och 40 procent för Luleå tingsrätt.

En anställning som t.f. rådmän utlystes men lockade inga sökande. De tillfälliga personalförstärkningar på domarsidan som tingsrätten lyckades ordna var otillräckliga och de fick huvudsakligen tas i anspråk för akuta mål, såsom mål med häktade, familjemål och mål med unga lagöverträdare.

Hösten 2004 återgick två av de sjukskrivna rådmännen successivt i tjänst och tingsrätten lyckades även få en tjänst som t.f. rådmän besatt med en kompetent sökande. Först då blev det möjligt att ta tag i de alltför gamla tvistemål som hade blivit liggande.

Naturligtvis är det i högsta grad otillfredsställande att tingsrätten först i maj 2005 förmådde att avgöra ett mål som hade överlämnats till domstolen i februari 2002. Jag anser trots detta att någon allvarlig kritik inte bör riktas mot tingsrätten. Domstolen var hösten 2003 och våren 2004 i det närmaste ”utsuddad från den juridiska kartan” och situationen var nästan kaotisk. Varken Domstolsverket eller Justitiedepartementet förmådde att i någon egentlig mening ge stöd och den hjälp som hovrätten lämnade var välvillig men helt otillräcklig. Någon beredskap för att hjälpa en domstol i personell kris fanns inte. En mycket stor del av min tid gick därför åt att bedriva aktivt rekryteringsarbete. Jag kan inte nu underlåta att göra den anmärkningen, att det fanns stunder då jag frågade mig hur länge jag skulle orka med min arbetsbörda.

Avslutningsvis vill jag dock framhålla att situationen i tingsrätten nu avsevärt har förbättrats och att huvuddelen av domstolens ”gamla” mål har avgjorts; balanssituationen kan betecknas vara tillfredsställande.

AA kommenterade remissvaret.

Bedömning

Målet inleddes genom att AA den 29 september 1998 ansökte om stämning mot GG vid Bodens tingsrätt. I januari 2002 överlämnades målet till Gällivare tingsrätt. Dom i målet meddelades den 12 maj 2005. Målets handläggningstid kom således att uppgå till drygt sex och ett halvt år. En så lång handläggningstid är i det närmaste aldrig försvarbar.

Handläggningen vid Bodens tingsrätt

Sedan stämning utfärdats förekom en förhållandevis omfattande skriftväxling mellan parterna. Part förelades då att skriftligen yttra sig över vad motparten hade

anfört vid ett antal tillfällen fram till den 23 februari 2000 då ett sammanträde för muntlig förberedelse ägde rum. Rätten beviljade under den tiden parterna upprepade anstånd med att inkomma med begärda yttranden och behövde vid ett par tillfällen påminna ett ombud om att ett föreläggande inte hade följts. Tingsrätten utfärdade också i juli 1999 ett s.k. stupstocksföreläggande enligt 42 kap. 15 § rättegångsbalken (RB) för svaranden. Efter sammanträdet i februari 2000 fortsatte skriftväxlingen på till synes samma sätt som tidigare. Bl.a. kan konstateras att svarandeombudet efterkom det föreläggande som utfärdades vid sammanträdet i februari 2000 först den 19 januari 2001 efter att vid flera tillfällen sökt anstånd och däremellan påmint av tingsrätten. Det skall dock noteras att under perioden 18 oktober 2000 - 5 januari 2001 var målet vilandeförklarat sedan parterna begärt det med hänsyn till de förlikningsförhandlingar som fördes. I oktober 2001 hölls ytterligare ett sammanträde för muntlig förberedelse.

Enligt 42 kap. 6 § tredje stycket RB åligger det rätten att driva förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande. Bestämmelsen är en kodifiering av en redan tidigare gällande princip som innebär att ansvaret för att målets handläggning fortskrider ligger på rätten. Det är av stor vikt att en domare agerar med fasthet vid utövandet av den formella processledningen och att han eller hon hela tiden är aktiv under förberedelsen (Fitger, Rättegångsbalken, del 3, s. 42:21 f.). Av artikel 6 i Europakonventionen framgår bl.a. att var och en vid prövning av hans civila rättigheter och skyldigheter skall vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid. Vilka krav som ställs på domarens formella processledning beror bl.a. på målets karaktär och på det sätt på vilket parterna utför sin talan.

När ett skriftligt svaromål har kommit in till rätten skall sammanträde hållas så snart som möjligt, om det inte med hänsyn till målets beskaffenhet är lämpligare med fortsatt skriftväxling (42 kap. 9 § tredje stycket RB). Det råder alltså en presumtion för att förberedelsen skall vara muntlig sedan skriftligt svaromål inkommit. I målet kom det att dröja ett och ett halvt år efter det att stämning utfärdades innan det första sammanträdet hölls. Mot bakgrund av vad som ovan anförts bl.a. om problemen med att få ombuden att inkomma med yttranden finns det anledning att tro att handläggningen hade kunnat förkortas avsevärt om ett sammanträde hade hållits tidigare.

Om förberedelsen i stor utsträckning bedrivs på det sättet att en skrivelse från den ena parten översänds till motparten med föreläggande att inkomma med skriftligt yttrande inom viss angiven tid finns det en risk att domstolen endast blir en "brevlåda" för parternas skriftväxling (se t.ex. JO 2004/05 s. 58). Mål där parterna eller deras ombud inte medverkar på önskvärt sätt ställer ofta särskilda krav på att rätten agerar med fasthet i fråga om främst formell men även materiell processledning. Om så inte sker, utan parterna endast växelvis yttrar sig över varandras skrivelser, är risken uppenbar att processen kompliceras ytterligare i stället för att drivas framåt.

Det är vidare viktigt att rätten vid behov använder sig av de verktyg som rättegångsbalken tillhandahåller. I målet kom tingsrätten redan i juli 1999 att

utfärda ett s.k. stupstocksföreläggande. Det bör emellertid framhållas att när rätten väl använt sig av ett sådant föreläggande är det ett oavvisligt krav att målet därefter effektivt drivs vidare fram mot ett avgörande. Att som i förevarande fall meddela ett stupstocksföreläggande och sedan låta förberedelsen fortgå i två och ett halvt år får inte ske.

Handläggningen vid Gällivare tingsrätt

I januari 2002 överflyttades målet till Gällivare tingsrätt i samband med att Bodens tingsrätt sammanlades med Luleå tingsrätt.

Av dagboksanteckningarna framgår att även Gällivare tingsrätt beviljade parterna upprepade anstånd med att komma in med begärda yttranden eller uppgifter. T.ex. förelades svarandens ombud den 11 april 2002 att komma in med slutlig uppgift om vilka bevis som åberopades. Det kom sedan att dröja till den 30 september 2003 innan den begärda uppgiften kom in. I och för sig hade svarandens ombud avträtt under den perioden och svaranden så småningom angett att hon avsåg att föra sin egen talan men en sådan tidsåtgång för att få in en bevisuppgift är inte rimlig. I denna del får jag hänvisa till vad jag ovan har anfört om rättens skyldighet att se till att handläggningen av ett mål inte i onödan drar ut på tiden och att rätten skall driva förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande av målet (42 kap. 6 § tredje stycket RB).

Därutöver har från bl.a. juli 2002 till mars 2003 samt från september 2003 till mars 2004 handläggningen avstannat. Det är givetvis inte acceptabelt.

Det är – som tingsrätten har konstaterat i sitt remissvar – i hög grad otillfredsställande att tingsrätten först i maj 2005 förmått att avgöra ett mål som i februari 2002 överlämnades dit, särskilt som målet då redan under mer än tre års tid handlagts vid Bodens tingsrätt. Av tingsrättens yttrande framgår emellertid att arbetsituationen vid tingsrätten fr.o.m. våren 2002 t.o.m. hösten 2004 var mycket speciell och ansträngd. Detta till följd av en rad olyckliga omständigheter såsom dödsfall och sjukdom. Tingsrätten synes därvid ha haft kontakter med hovrätten, Domstolsverket och Justitiedepartementet för att få till stånd en lösning på de bemanningsproblem som tingsrätten hade under den aktuella perioden. Ingen av dessa instanser kunde dock enligt tingsrätten på något avgörande sätt medverka till att lösa problemen.

Sammanfattningsvis skulle handläggningstiden enligt min mening ha kunnat förkortas avsevärt genom en mer aktiv och handlingskraftig processledning när målet handlades vid Bodens tingsrätt. Detta även med beaktande av att sjukdom hos svarandens första ombud och hos rotelinnehavaren i någon mån kan ha påverkat handläggningstiden. När målet överlämnades till Gällivare tingsrätt hade handläggningen redan pågått i drygt tre år och det borde då ha varit avgjort.

När det sedan gäller handläggningstiden vid Gällivare tingsrätt har jag inte underlag för att bedöma om tingsrätten, under de speciella omständigheter som

rådde, gjorde sådana felprioriteringar vid handläggningen av målet att det finns anledning att rikta kritik mot någon enskild befattningshavare. Jag vill endast erinra om vikten av att tingsrätten i en situation då det på grund av oföretsedda händelser inte går att driva verksamheten på ett författningensenligt sätt handlägger mål, förutom förtursmålen, med beaktande av deras ålder.

Om handläggningen av ett mål drar ut på tiden på grund av tingsrättens bristande processledning erhåller part inte den skyndsamma prövning av sin sak som denne enligt rättegångsbalken och Europakonventionen har rätt till. Det är också så att en utdragen handläggningstid förorsakar parterna betydligt större rättegångskostnader än vad som varit befogat med hänsyn till tvistens omfattning och svårhetsgrad.

Med dessa uttalanden avslutar jag ärendet.

Bilaga till JO:s beslut i ärende dnr 1718-2005

Lagmannen BB

Upplysningar angående domstolarnas handläggning

- Den 29 september 1998 inkom ansökan om stämning till dåvarande Bodens tingsrätt. Målet lottades på dåvarande rådmannen DD.
- Den 2 oktober 1998 utfärdade tingsrätten stämning i målet.
- Den 19 oktober 1998 anmälde advokaten CC, Luleå, sig som ombud för svaranden, GG.
- Den 9 november 1998 inkom svaromål från GG (CC).
- Den 11 februari 1999 kom yttrande från AA:s ombud, advokaten HH, Kiruna.
- Den 5 mars 1999 inkom yttrande från GG (CC).
- Den 23 april 1999 inkom yttrande från AA (HH). Ett tämligen stort antal handlingar ingavs även som sedermera kom att åberopas som skriftlig bevisning.
- Den 14 juli 1999 utfärdade tingsrätten ett ”stupstocks föreläggande” enligt 42 kap 15 § rättegångsbalken mot GG (CC); tidsfristen var satt till den 31 augusti 1999.
- Den 30 augusti 1999 inkom yttrande jämte ett tämligen stort antal handlingar från GG (CC).
- Den 22 november 1999 inkom yttrande från AA (HH). Ytterligare ett stort antal handlingar ingavs.
- Den 23 februari 2000 höll tingsrätten muntlig förberedelse i målet. CC hade då avträtt som ombud för GG och hon företrädde i stället av advokaten JJ, Helsingborg.
- Den 10 oktober 2000 utfärdade tingsrätten kallelser till fortsatt muntlig förberedelse i målet den 19 oktober 2000.
- Den 18 oktober 2000 ställde tingsrätten in sammanträdet och förklarade målet vilande t.o.m. den 5 januari 2001; detta sedan parterna anmält att de förde förlikningsdiskussioner samt begärt vilandeförklaring.
- Den 19 juni 2001 utfärdade tingsrätten kallelser till ny fortsatt muntlig förberedelse den 3 september 2001.

- Den 24 oktober 2001 höll tingsrätten – sedan ändringskallelser utfärdats – fortsatt muntlig förberedelse. AA förelades därvid att inkomma med bevisuppgift senast den 28 november 2001.
- Den 28 januari 2002 sammanlades Bodens tingsrätt med Luleå tingsrätt, varvid Jokkmokks kommun överfördes till Gällivare tingsrätt. Målet överflyttades därvid till Gällivare tingsrätt och lottades på lagmannen FF:s rotel.
- Den 9 april 2002 inkom AA (HH) med bevisuppgift.
- Den 11 april 2002 förelades GG att senast den 2 maj inkomma med slutlig bevisuppgift.
- Den 3 juli 2003 anmälde JJ att han inte längre företrädde GG
- Den 29 augusti 2003 anmälde jur. kand. KK, Luleå, sig som nytt ombud för GG
- Den 2 september 2003 anmälde KK att han inte längre företrädde GG
- Den 29 september 2003 inkom slutlig bevisuppgift från GG, som då inte längre företräddes av något ombud. Hon ingav därvid ett stort antal handlingar.
- Den 10 november 2004 tillställde tingsrätten parterna, dels ett föreläggande bilaga 1 (här utelämnad, JO:s anmärkning) och dels en sammanfattning enligt 42 kap 16 § rättegångsbalken (i form av ett preliminärt ”tryck”).
- Den 25 november 2004 tillställde tingsrätten parterna – i anledning av begäran om anstånd från HH – ett nytt föreläggande: bilaga 2 (här utelämnad, JO:s anmärkning).
- Den 13 december 2003 anmälde GG att hon skulle företräddas av T.O. som ombud.
- Den 29 februari 2005 kallade tingsrätten till huvudförhandling den 20 april 2005.
- Den 20 april 2005 höll tingsrätten huvudförhandling i målet under mitt ordförandeskap (ensamdomare).
- Den 12 maj 2005 meddelade tingsrätten dom i målet, se bilaga 3 (här utelämnad, JO:s anmärkning). Domen har överklagats av GG